

Prawa małoletnich w postępowaniach sądowych

Autor treści:

Czechy

Czechy

1. Zdolność procesowa dziecka

W prawie prywatnym kodeks cywilny (ustawa nr 89/2012) przewiduje, że zdolność dziecka do określonych czynności prawnych wiąże się z umysłową i wolicjonalną dojrzałością osób w jego wieku. Jest to domniemanie wzruszalne, co oznacza, że w każdym przypadku można udowodnić stan przeciwny. Pełną zdolność procesową uzyskuje się w wieku 18 lat. Pod pewnymi warunkami sąd może przyznać zdolność procesową dziecku w wieku 16 lat. Dziecko bez zdolności procesowej reprezentują przedstawiciel ustawowy lub opiekun. Te osoby mogą zgodzić się, aby dziecko samodzielnie podejmowało określone czynności prawne, chyba że prawo tego wyraźnie zakazuje.

Zgodnie z czeskim kodeksem karnym (ustawa nr 40/2009) dzieci poniżej 15. roku życia nie można pociągnąć do odpowiedzialności karnej. Dzieci, które w chwili popełnienia przestępstwa ukończyły 15 lat, a nie ukończyły jeszcze 18 lat, ponoszą odpowiedzialność karną tylko pod warunkiem, że ich dojrzałość umysłowa i moralna w chwili popełnienia przestępstwa pozwalała im rozpoznać niezgodność swoich czynów z prawem i kontrolować te czyny.

2. Sytuacja dzieci w postępowaniach przed sądami cywilnymi

a) Zdolność procesowa i rola dzieci w postępowaniach cywilnych

Dzieci mogą uczestniczyć w postępowaniach sądowych w różny sposób. W postępowaniach cywilnych zazwyczaj występują w charakterze stron, ale mogą także być świadkami. Poniżej omówiono rolę dzieci jako uczestników postępowania cywilnego. Istotnymi w tym kontekście aktami prawnymi są kodeks postępowania cywilnego (ustawa nr 99/1963) i ustawa o szczególnych postępowaniach sądowych (ustawa nr 292/2013).

Postępowania cywilne mogą być procesowe i nieprocesowe. Chociaż dzieci mogą brać udział w obu rodzajach postępowań, najczęściej uczestniczą w postępowaniach nieprocesowych (np. dotyczących pieczy nad dzieckiem). Główne kwestie rozpoznawane w postępowaniach w sprawie pieczy nad dzieckiem dotyczą imienia i nazwiska dziecka, świadczeń alimentacyjnych, prawa do kontaktów z dzieckiem, władzy rodzicielskiej oraz szczegółowych aspektów pieczy nad dzieckiem. W większości przypadków sąd może wszcząć postępowanie na wniosek i z urzędu, z wyjątkiem kwestii dotyczących reprezentowania dziecka (postępowanie wszczynane wyłącznie na wniosek przedstawiciela ustawowego) lub przyznania mu zdolności procesowej (postępowanie wszczynane wyłącznie na wniosek dziecka lub jego przedstawiciela ustawowego).

Zgodnie z prawem prywatnym zdolność procesowa dziecka w postępowaniu cywilnym wynika z umysłowej i wolicjonalnej dojrzałości dzieci w jego wieku. Jeżeli jednak wymagają tego okoliczności sprawy, sąd może postanowić, aby dziecko było reprezentowane przez przedstawiciela ustawowego lub opiekuna, nawet jeśli w innym razie mogłoby samodzielnie występować w danej kwestii.

b) Sądy i inne organy chroniące dobro dziecka

O statusie prawnym dzieci decydują sądy. Sądy powszechne rozpoznają sprawy procesowe i nieprocesowe. Sędziowie, którzy zajmują się w tych sądach sprawami nieprocesowymi, zazwyczaj jednak nie rozpoznają spraw procesowych. Postępowanie w pierwszej instancji prowadzą sądy powiatowe (*okresní soudy*), natomiast sądami odwoławczymi są sądy regionalne (*krajské soudy*). Tzw. dowołanie (*dovolání*, nadzwyczajny środek zaskarżenia na zasadach kasacyjnych) nie jest dozwolone w sprawach dotyczących pieczy nad dzieckiem.

W postępowaniach cywilnych dotyczących opieki sądowej nad małoletnimi zasadniczą rolę odgrywa organ ds. ochrony socjalnej i prawnej dzieci. Zazwyczaj jest nim urząd gminy o rozszerzonych kompetencjach. Organ ds. ochrony socjalnej i prawnej dzieci może wszczynać wyżej wymienione postępowania, a następnie występować w nich w charakterze kuratora procesowego. Jednocześnie zapewnia on ochronę socjalną i prawną dziecka również poza postępowaniem sądowym – w ramach działań prewencyjnych lub doradczych bądź za pomocą środków wychowawczych. Kompetencje i zadania tego organu reguluje ustawa o ochronie socjalnej i prawnej dzieci (ustawa nr 359/1999).

W wyżej wymienionych przypadkach także prokuratura może wszczynać postępowania (lub przyłączać się do nich). W kontekście opieki sądowej nad małoletnimi może tak uczynić w sprawach dotyczących nałożenia specjalnego środka w zakresie wychowania dziecka, opieki instytucjonalnej, ustalenia daty urodzenia, a także zawieszenia, ograniczenia, cofnięcia lub wykonywania władzy rodzicielskiej. Jeżeli prokuratura wszczyna postępowanie, działa jak każdy inny wnioskodawca bądź powód. Jeżeli przyłącza się do postępowania, może podejmować wszelkie działania przysługujące uczestnikom postępowania, z wyjątkiem czynności dyspozytywnych (np. cofnięcia wniosku lub pozwu).

c) Dbałość o dobro dziecka

Zasadą ogólną, która jest podstawą postępowań cywilnych z udziałem dzieci, jest stawianie na pierwszym miejscu ochrony interesów dziecka zgodnie z Konwencją o prawach dziecka. Jeżeli dziecko uczestniczące w postępowaniu jest w stanie formułować własne opinie, sąd musi zapoznać się z jego poglądami w danej sprawie. Analizując te poglądy, sąd bierze pod uwagę wiek i dojrzałość umysłową dziecka.

W procesowym postępowaniu cywilnym istnieje szereg instrumentów, które poprawiają sytuację dziecka. Jednym z nich jest obowiązek doręczania dokumentów dzieciom w wieku powyżej 15 lat. Niedopuszczalne są wobec dzieci tzw. postanowienia formalne: nie można w stosunku do nich wydawać wyroków o uznaniu, wyroków zaocznych ani nakazów zapłaty.

W postępowaniach nieprocesowych i postępowaniach dotyczących pieczy nad dzieckiem kładzie się nacisk na szybkość postępowania. W sprawach dotyczących uregulowania relacji z dziećmi sąd może zastosować środek tymczasowy, w którego sprawie orzeka w terminie 7 dni. W przypadkach poważnego zagrożenia lub naruszenia żywotnych interesów dziecka sąd zazwyczaj orzeka w sprawie środków tymczasowych w ciągu 24 godzin. Następnie, w terminie 6 miesięcy od wszczęcia postępowania, uruchamia się zwykłą procedurę. Żeby chronić dobro dziecka, organ ds. ochrony socjalnej i prawnej dzieci często uczestniczy w postępowaniach w charakterze kuratora procesowego.

3. Sytuacja dzieci w postępowaniu karnym

a) Dzieci w wieku poniżej 15 lat jako sprawcy przestępstw

W Czechach dzieci poniżej 15. roku życia nie ponoszą odpowiedzialności karnej. Jeżeli dziecko w wieku poniżej 15 lat dopuszcza się czynu uznawanego w innych okolicznościach za przestępstwo, wszczyna się nadzwyczajne postępowanie cywilne na podstawie ustawy o szczególnych postępowaniach sądowych (ustawa nr 292/2013), a nie postępowanie karne na podstawie kodeksu postępowania karnego (ustawa nr 141/1961). Szczególne zasady mające zastosowanie do spraw dotyczących dzieci poniżej 15. roku życia określono w ustawie o wymiarze sprawiedliwości dla nieletnich (ustawa nr 2018/2003).

Takie sprawy dotyczące dzieci w wieku poniżej 15 lat rozpoznają sądy ds. nieletnich, czyli wyspecjalizowani sędziowie w sądach powszechnych. Ci sędziowie przechodzą szkolenia i zdobywają szczegółową wiedzę na temat zasad prowadzenia takich postępowań oraz odpowiedniego podejścia do sprawców przestępstw, którzy nie ukończyli 15 lat. Specjalne szkolenia dotyczące pracy z młodzieżą przechodzą także prokuratorzy i

funkcjonariusze organów ścigania.

Sąd wszczyną postępowanie na wniosek prokuratury lub z urzędu. Oprócz dziecka w postępowaniu uczestniczą: organ ds. ochrony socjalnej i prawnej dzieci, przedstawiciele ustawowi lub opiekunowie dziecka, osoby, którym powierzono opiekę lub pieczę nad dzieckiem, a także inne osoby, których prawa i obowiązki mają być rozstrzygane w trakcie postępowania. W postępowaniu uczestniczy również prokuratura, jeśli to ona złożyła wniosek o wszczęcie postępowania (czyli sąd nie wszczął go z urzędu). W postępowaniu dziecko musi mieć opiekuna, którym jest adwokat.

Jeżeli dziecko w wieku poniżej 15 lat dopuszcza się czynu uznawanego w innych okolicznościach za przestępstwo, sąd ds. nieletnich stosuje niezbędne środki naprawcze. Sąd może: nałożyć na dziecko obowiązek wychowawczy (np. zrekompensowanie – w sposób współmierny do możliwości dziecka – wyrządzonych szkód bądź wykonanie – w wolnym czasie i nieodpłatnie – działań użytecznych społecznie) lub ograniczenie wychowawcze (np. niespotykanie się z określonymi osobami, nieodwiedzanie określonych miejsc, nieuczestniczenie w grach hazardowych, nieprzyjmowanie substancji uzależniających itp.); wydać upomnienie z ostrzeżeniem; skierować dziecko do programu terapeutycznego lub psychologicznego bądź innego odpowiedniego programu wychowawczego w ośrodku opieki wychowawczej; skierować dziecko pod nadzór kuratora sądowego, pod opiekę ochronną lub pod ochronną opiekę medyczną; nakazać nadzór kuratora sądowego, ochronną opiekę instytucjonalną lub ochronną opiekę medyczną. Sąd może podjąć decyzję o nienakładaniu środków, jeżeli sam udział w sprawie sądowej jest dla dziecka wystarczającym doświadczeniem zniechęcającym do popełniania jakichkolwiek bezprawnych czynów w przyszłości.

O ile sąd ds. nieletnich nie postanowi inaczej, sprawy dotyczące dzieci w wieku poniżej 15 lat rozpoznaje się na posiedzeniach niejawnych. W postępowaniu kładzie się nacisk na ochronę prywatności dziecka. Wynik postępowania można opublikować w mediach publicznych po uprawomocnieniu się orzeczenia, bez podawania imion i nazwisk dziecka i innych uczestników.

b) Dzieci w wieku powyżej 15 lat jako sprawcy przestępstw

Postępowania w sprawach dotyczących nieletnich również reguluje ustawa o wymiarze sprawiedliwości dla nieletnich. Nieletni to osoba, która w chwili popełnienia przestępstwa – w przypadku nieletnich określanego jako „przewinienie” (*provinění*) – ukończyła 15. rok życia, ale nie ma jeszcze 18 lat. Nieletni ponoszą odpowiedzialność karną, ale tylko jeśli ich dojrzałość umysłowa i moralna w chwili popełnienia czynu pozwalała im rozpoznać bezprawny charakter swoich działań i kontrolować te działania.

Nieletni muszą mieć adwokata od chwili zastosowania wobec nich środków na podstawie ustawy o wymiarze sprawiedliwości dla nieletnich lub działań na podstawie kodeksu postępowania karnego (w tym działań pilnych lub jednorazowych), chyba że nie da się odroczyć wdrożenia tych środków i poinformować o nich adwokata.

Sprawy dotyczące nieletnich rozpoznają sądy ds. nieletnich, czyli wyspecjalizowani sędziowie w sądach powszechnych. Na podstawie ustawy o wymiarze sprawiedliwości dla nieletnich sąd ds. nieletnich może nałożyć na takie osoby m.in. następujące środki:

- środki wychowawcze (nadzór kuratora, program kuratorski, obowiązki wychowawcze, ograniczenia wychowawcze oraz upomnienie z ostrzeżeniem);
- środki ochronne (ochronna opieka medyczna, zatrzymanie zabezpieczające, zajęcie rzeczy, zajęcie części mienia oraz ochronna opieka instytucjonalna);
- środki karne (praca na cele społeczne, środki o charakterze finansowym, zawieszona kara o charakterze finansowym, konfiskata, zakaz niektórych działań, zakaz posiadania i hodowli zwierząt, wydalenie, areszt domowy, zakaz wchodzenia na imprezy sportowe, kulturalne i społeczne, kara izolacyjna warunkowo zawieszona na pewien okres [kara warunkowa], kara izolacyjna warunkowo zawieszona na okres nadzoru kuratorskiego, bezwarunkowa kara izolacyjna).

Nakładane środki muszą uwzględniać osobowość nieletniego sprawcy, jego wiek, dojrzałość umysłową i moralną, stan zdrowia, a także sytuację osobistą, rodzinną i społeczną oraz muszą być proporcjonalne do charakteru i wagi popełnionego czynu.

Postępowania w sprawie nieletnich należy prowadzić w taki sposób, aby nie wpływały one negatywnie na ich psychikę oraz – z uwagi na wiek tych osób – nie zagrażały ich rozwojowi emocjonalnemu i społecznemu. Organy

zaangażowane na podstawie ustawy o wymiarze sprawiedliwości dla nieletnich współpracują z właściwym organem ds. ochrony socjalnej i prawnej dzieci oraz ze Służbą Kuratorską i Mediacyjną (*Probační a mediální služba*). Mają obowiązek zawsze informować nieletnich o przysługujących im prawach w sposób dostosowany do ich wieku oraz zapewniać im możliwości korzystania z tych praw.

Przedstawiciel ustawowy lub opiekun nieletniego jest uprawniony do reprezentowania nieletniego, w szczególności w zakresie wyboru adwokata, składania propozycji, przedkładania wniosków i środków zaskarżenia w jego imieniu; ma także prawo do uczestniczenia w czynnościach, w których na mocy ustawy może uczestniczyć nieletni. Przedstawiciel ustawowy lub opiekun może wykonywać te prawa dla dobra nieletniego również wbrew jego woli. Ponadto ma prawo do zadawania pytań przesłuchiwanym osobom, wglądu do akt (z wyjątkiem protokołu głosowania i danych osobowych tajnych świadków), sporządzania wyciągów i notatek na podstawie akt oraz kopiowania akt lub ich części na własny koszt.

W postępowaniach kładzie się nacisk na ochronę danych osobowych nieletnich. W szczególności bez podstawy prawnej nie podaje się do publicznej wiadomości informacji, które mogą skutkować ujawnieniem tożsamości nieletniego. Wszystkie zaangażowane organy (policja, prokuratorzy, sędziowie, urzędnicy Służby Kuratorskiej i Mediacyjnej oraz pracownicy socjalni) muszą przejść specjalne szkolenia w zakresie pracy z młodzieżą. Co do zasady postępowania toczą się przy drzwiach zamkniętych.

c) Dzieci jako osoby pokrzywdzone (ofiary przestępstw)

W prawodawstwie wprowadzono rozróżnienie między pokrzywdzonym a ofiarą przestępstwa. Zgodnie z definicją w kodeksie postępowania karnego pokrzywdzony to osoba, która w wyniku przestępstwa doznała uszczerbku na zdrowiu, szkody majątkowej lub niemajątkowej lub na szkodę której sprawca przestępstwa odniósł korzyść. Pokrzywdzonemu przysługuje szereg praw, w tym prawo do przedłożenia dodatkowych dowodów, wglądu do akt, uczestniczenia w rozprawie głównej oraz przedstawienia uwag w sprawie przed zakończeniem postępowania. Pokrzywdzonymi mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne.

Od 2013 r. w Czechach obowiązują dodatkowe przepisy szczególne (ustawa nr 45/2013 w sprawie ofiar przestępstw) regulujące prawa ofiar przestępstw: oprócz praw przysługujących pokrzywdzonym podkreślono, że do ofiar przestępczości należy podchodzić szczególnie starannie i przyznano im dodatkowe prawa, które mają pomóc złagodzić wpływ przestępstw na ich życie. W tym kontekście ofiara oznacza osobę fizyczną, która w wyniku przestępstwa doznała (lub mogła doznać) uszczerbku na zdrowiu, szkody majątkowej lub niemajątkowej lub na szkodę której sprawca przestępstwa odniósł (lub mógł odnieść) korzyść. Do szczególnych praw ofiar należą zwłaszcza specjalne wsparcie, prawo do informacji, ochrona przed bezpośrednim niebezpieczeństwem, ochrona prywatności, ochrona przed szkodami wtórnymi oraz pomoc finansowa. Ofiara ma również prawo do obecności zaufanego doradcy podczas wykonywania czynności w postępowaniu karnym. Zaufany doradca to osoba wybrana osobiście przez ofiarę w celu uzyskania wsparcia psychologicznego.

Na podstawie tych przepisów szczególnych osoby w wieku poniżej 18 lat uznaje się za ofiary szczególnie bezbronne i w związku z tym oprócz statusu pokrzywdzonych w postępowaniu karnym i praw ofiar przyznaje się im dodatkowe prawa. Do praw ofiar szczególnie bezbronych należy bezpłatna pomoc. Zasadniczo należy pozytywnie rozpatrywać ich wnioski o uniemożliwienie kontaktu ze sprawcą przestępstwa oraz o przeprowadzenie przesłuchania w postępowaniu przygotowawczym przez osobę tej samej lub przeciwnej płci. Przesłuchanie szczególnie bezbronych ofiar w postępowaniu przygotowawczym prowadzą przeszkolone osoby w pomieszczeniach zaprojektowanych lub przystosowanych do tego celu. W przypadku gdy ofiarą jest dziecko, przesłuchanie w postępowaniu przygotowawczym zawsze prowadzi odpowiednio wyszkolona osoba, z wyjątkiem sytuacji, gdy trzeba działać pilnie, a nie można znaleźć takiej osoby (informacje o przesłuchaniach dzieci znajdują się poniżej).

d) Dzieci jako świadkowie przestępstw

W ustawodawstwie przewidziano wyjątki w odniesieniu do przesłuchiwania osób w wieku poniżej 18 lat, które były świadkami przestępstw. Przesłuchiwanie dzieci należy poinformować o prawie odmowy zeznań oraz o obowiązku mówienia prawdy i niezatajania niczego, a jednocześnie – o konsekwencjach składania fałszywych zeznań. O konsekwencjach składania fałszywych zeznań nie informuje się dzieci poniżej 15. roku życia, które nie ponoszą odpowiedzialności karnej. Informacje te należy przekazywać w sposób odpowiedni do wieku oraz umysłowej i moralnej dojrzałości dziecka. Oczywiście wiek i poziom umysłowy dziecka należy brać pod uwagę podczas przesłuchania.

Jeśli przesłuchanie dziecka dotyczy okoliczności, które wiążą się ze wspomnieniami mogącymi mieć niekorzystny wpływ na psychiczny i moralny rozwój dziecka ze względu na jego wiek, przesłuchanie należy prowadzić ze szczególną starannością i dbałością o jego treść, aby nie trzeba było go powtarzać na dalszym etapie postępowania.

W przesłuchaniu może uczestniczyć organ ds. ochrony socjalnej i prawnej dzieci lub inna osoba z doświadczeniem wychowawczym, która może pomóc w ostrożnym przeprowadzeniu tej czynności. Uczestniczyć mogą także rodzice, jeżeli ich obecność może pomóc w ostrożnym przeprowadzeniu przesłuchania.

Co do zasady rozmowy z dziećmi odbywają się w specjalnych pokojach przesłuchań, które mają stwarzać przyjazną i domową atmosferę i w ten sposób ułatwiać nawiązanie kontaktu z dzieckiem. Przesłuchania prowadzą specjalnie wyszkoleni funkcjonariusze policji. Rozmowy z dziećmi w wieku poniżej 18 lat może prowadzić tylko policja, tak aby uchronić dzieci przed pytaniami zadawanymi przez osoby bez specjalnego przeszkolenia.

Dziecko można ponownie przesłuchać na dalszym etapie postępowania tylko wtedy, gdy jest to konieczne. W postępowaniu sądowym można – na podstawie postanowienia sądu – przedstawić dowody przez odczytanie protokołu przesłuchania lub odtworzenie wizualnych bądź dźwiękowych nagrań przesłuchania przy użyciu sprzętu wideokonferencyjnego.

W ustawodawstwie kładzie się także nacisk na ochronę danych osobowych i prywatności osób poniżej 18. roku życia. Kodeks postępowania karnego stanowi, że w związku z przestępstwem nie można w żaden sposób podawać do wiadomości publicznej informacji pozwalających ustalić tożsamość pokrzywdzonego (ofiary) w wieku poniżej 18 lat. Zabrania się także upubliczniania obrazów, nagrań wizualnych bądź dźwiękowych lub innych informacji dotyczących przebiegu postępowania sądowego lub otwartego posiedzenia umożliwiających ustalenie tożsamości pokrzywdzonego (ofiary). W mediach publicznych nie wolno zamieszczać prawomocnych wyroków ani podawać imienia, nazwiska ani adresu zamieszkania pokrzywdzonego. Ze względu na osobę pokrzywdzonego oraz wagę i charakter popełnionego przestępstwa przewodniczący izby orzekającej może podjąć decyzję o dalszych ograniczeniach dotyczących publikacji prawomocnego wyroku skazującego, by zapewnić odpowiednią ochronę interesów pokrzywdzonego. Naruszenia takich obowiązków podlegają ściganiu.

4. Przyniesienie

Przyniesienie można opisać jako uznanie dziecka innej osoby za własne – taka charakterystyka odróżnia tę instytucję od innych instytucji prawnych ustalających pochodzenie dziecka. Przyniesienie następuje wyłącznie na podstawie orzeczenia sądu.

Kodeks cywilny (ustawa nr 89/2012) określa następujące warunki przyniesienia:

- Przyniesienie nie jest możliwe między osobami spokrewnionymi w linii prostej ani między rodzeństwem (z wyjątkiem macierzyństwa zastępczego).
- Między przyniesającym a przyniesionym musi być odpowiednia różnica wieku (zwykle co najmniej 16 lat).
- Konieczna jest zgoda dziecka, jeśli ukończyło ono 12 lat, lub zgoda opiekuna w przypadku młodszych dzieci.
- Przepisy dotyczące przyniesienia dopuszczają przyniesienie małoletnich, którzy nie nabyli pełnej zdolności procesowej.
- Rodzice muszą osobiście wyrazić zgodę przed sądem. Zgodę na przyniesienie można cofnąć w ciągu trzech miesięcy od dnia jej przekazania (w niektórych przypadkach cofnięcie zgody może nastąpić później). Zgoda rodziców nie jest konieczna, jeśli ich miejsce pobytu jest nieznanne, jeśli spełnione zostały warunki ograniczenia ich zdolności procesowej, a także jeśli rodzice nie wykazują zainteresowania dzieckiem lub sąd pozbawił ich praw i obowiązków rodzicielskich (w tym prawa do wyrażenia zgody na przyniesienie dziecka).
- Przyniesający sprawuje nad dzieckiem pieczę przed przyniesieniem. Za właściwą uznaje się wyłącznie pieczę ustanowioną na podstawie orzeczenia sądu, a sąd może przyznać ją dopiero po 3 miesiącach od dnia, w którym rodzice wyrazili zgodę na przyniesienie. Sąd postanawia o przekazaniu dziecka pod opiekę przyniesającego przed przyniesieniem dopiero po przeprowadzeniu dochodzenia w sprawie wzajemnej odpowiedzialności dziecka i przyniesającego.

- Sąd wydaje orzeczenie w sprawie przysposobienia. Oprócz powyższych kwestii sąd musi ustalić, czy relacja łącząca przysposabiającego i przysposobianego odpowiada relacji rodzic-dziecko lub czy przynajmniej istnieje podstawa do budowania takiej relacji. Przysposobienie dziecka musi być zgodne z jego prawami.

Przysposobienie ma następujące konsekwencje:

- Ustają wcześniejsze stosunki między dzieckiem a jego rodziną biologiczną, natomiast powstają nowe stosunki między przysposobianym a przysposabiającym i członkami jego rodziny. Na podstawie orzeczenia sądu w sprawie przysposobienia przysposabiający zostaje wpisany do akt stanu cywilnego dziecka.
- Przysposobiony uzyskuje status dziecka przysposabiającego lub przysposabiających: przysposobiony i przysposabiający mają te same prawa i obowiązki, które wynikają z naturalnego stosunku rodzic-dziecko.
- W przypadku zmiany nazwiska przysposobiony może przyjąć nazwisko złożone.

■ Ostatnia aktualizacja: 26/07/2024

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwe państwo członkowskie. Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. Komisja Europejska nie przyjmuje żadnej odpowiedzialności w odniesieniu do danych lub informacji, które niniejszy dokument zawiera, lub do których się odnosi. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.